

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.4>**О. Ващук,**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРУКТУРА ОКРЕМИХ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Постановка проблеми. Розслідування кримінальних правопорушень є однією з найбільш складних та відповідальних завдань правоохоронних органів. В сучасних умовах, коли криміногенна обстановка змінюється, триває збройна агресія РФ, а злочинці використовують все нові та складніші методи для приховування своїх злочинних діянь, важливим є вдосконалення криміналістичних методик, які використовуються для розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Структура криміналістичної методики розслідування повинна відповідати новітнім вимогам науки та практики, а також враховувати особливості кожного конкретного виду правопорушення. Необхідно враховувати зміни у законодавстві, які можуть впливати на процес розслідування та вимагати вчасного корегування методик. Додатковою проблемою є недостатня кількість досліджень, присвячених інтеграції сучасних технологій у процес розслідування. Використання цифрових технологій, аналітичних інструментів та штучного інтелекту має великий потенціал для покращення ефективності криміналістичних методик, проте потребує додаткових наукових досліджень та розробок. Таким чином, дослідження структури криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень є актуальним і необхідним

для підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, забезпечення справедливості та законності у процесі розслідування.

Метою статті є дослідження та аналіз структури криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, розробка рекомендацій щодо вдосконалення методик з урахуванням специфіки різних видів правопорушень, цифрових технологій (зокрема, штучного інтелекту), аналітичних інструментів. У рамках цього дослідження передбачається: визначити основні елементи та етапи криміналістичної методики розслідування; проаналізувати сучасні підходи та методики розслідування кримінальних правопорушень; розробити рекомендації щодо оптимізації структури криміналістичної методики розслідування, що включають використання новітніх технологій та аналітичних інструментів; сформулювати пропозиції щодо впровадження отриманих результатів у практику роботи правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації у сфері криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень відзначаються значним розмаїттям підходів та методів [1; 2; 3; 5; 6; 7]. Вони охоплюють різні аспекти розслідування [8; 9; 10; 11; 12], від

початкових етапів збору доказів до аналітичного оброблення інформації та формулювання висновків [13; 14; 15; 16; 17]. Сучасні наукові праці підкреслюють необхідність системного підходу до структури криміналістичної методики [18; 19; 20; 21; 22; 23]. Отже, останні дослідження та публікації демонструють значний прогрес у сфері криміналістичної методики, проте водночас вказують на необхідність подальших досліджень та адаптацій для забезпечення ефективного розслідування різних видів кримінальних правопорушень [24; 25; 26; 27; 28; 29].

Виклад основного матеріалу. Розуміння структури криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень є важливим з наступних причин:

1. Ефективність розслідування. Чітка структура криміналістичної методики допомагає забезпечити систематичний підхід до розслідування злочинів, що підвищує ефективність роботи слідчих. Вона дозволяє раціонально розподіляти ресурси, зосереджувати зусилля на ключових етапах розслідування та уникати дублювання дій.

2. Універсальність і адаптивність. Розробка структурованої методики дозволяє створювати універсальні алгоритми дій, які можна адаптувати до специфіки різних видів правопорушень, що спрощує процес навчання та підвищення кваліфікації слідчих, а також забезпечує гнучкість під час розслідування нових або нетипових злочинів.

3. Якість доказової бази. Структурована методика включає стандарти та процедури щодо збору, збереження та аналізу доказів, що забезпечує їхню легітимність та допустимість у суді, що є критично важливим для забезпечення законності та справедливості правосуддя.

4. Взаємодія між суб'єктами кримінального провадження. Розуміння структури методики сприяє кращій координації дій між різними суб'єк-

тами кримінального провадження, включаючи слідчих, оперативні підрозділи, експертів, суддів та прокурорів, що забезпечує злагодженість і оперативність у процесі розслідування.

5. Запобігання помилкам і порушенням. Структурована методика допомагає уникнути типових помилок та порушень, що можуть виникнути під час розслідування. Вона включає перевірені на практиці рекомендації та стандарти, що дозволяють слідчим діяти в рамках законодавства та етичних норм.

6. Підвищення професійного рівня. Розуміння структури методики сприяє постійному професійному розвитку слідчих та інших учасників кримінального провадження. Вони можуть краще зрозуміти логіку та послідовність дій, що підвищує їхню компетентність та впевненість у роботі.

7. Забезпечення прав і свобод громадян. Чітка структура розслідування дозволяє забезпечити дотримання прав і свобод усіх учасників кримінального провадження, включаючи підозрюваних, обвинувачених, потерпілих та свідків, що є основою правової держави та забезпечення справедливого судочинства.

8. Інновації та науковий прогрес. Розуміння та дослідження структури методики сприяє впровадженню нових наукових досягнень та технологій у криміналістичну практику, що допомагає постійно вдосконалювати методи розслідування, роблячи їх більш точними та ефективними.

Таким чином, розуміння структури криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень є фундаментальним для забезпечення ефективного та законного розслідування, а також для підвищення рівня професійної підготовки слідчих та інших учасників кримінального провадження.

Для розробки ефективної криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних право-

порушень вченим слід дотримуватись чіткої і структурованої методики. Нижче на базі вже наявного наукового висновку [28, с. 259], окреслено покроковий підхід відповідно до запропонованої структури.

1. Загальна частина.

1.1. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення (збір та аналіз інформації про характерні ознаки злочину; опис типових способів вчинення, використовуваних знарядь, механізмів дій злочинця (механізм злочину); залишених слідів (слідова картина); вивчення профілю типових правопорушників та потерпілих);

1.2. Обставини, що підлягають встановленню (визначення ключових обставин, що мають бути встановлені в процесі розслідування (факти, події, особи), формування переліку доказів, необхідних для підтвердження або спростування цих обставин).

1.3. Особливості виявлення ознак кримінального правопорушення та початку кримінального провадження (розробка методів виявлення ознак злочину, включаючи розшукові заходи, визначення процедур фіксації та документування виявлених ознак).

2. Початковий етап розслідування.

2.1. Організація та планування розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінального провадження (створення детального плану розслідування, встановлення механізмів взаємодії з іншими суб'єктами (експерти, оперативні працівники, прокурори та ін.).

2.2. Типові слідчі ситуації, тактика дій слідчого (розробка типових слідчих ситуацій та версій, визначення тактичних заходів, забезпечувальних дій, тактичних комбінацій і операцій).

2.3. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (опис тактик проведення огляду місця події, допитів, обшуків, експертиз, використання негласних методів для збору доказів тощо).

3. Наступний етап розслідування.

3.1. Організація та планування розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінального провадження (продовження планування розслідування з урахуванням отриманих результатів, координація з іншими суб'єктами для уточнення деталей та аналізу нових даних).

3.2. Типові слідчі ситуації, тактика дій слідчого (адаптація слідчих версій та тактики дій на основі нових доказів, проведення додаткових слідчих дій, повторних допитів, експертиз тощо).

3.3. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (виконання додаткових слідчих дій з урахуванням специфіки злочину, застосування нових негласних методів для збору доказів).

4. Тактика криміналістичної профілактики кримінального правопорушення: виявлення причин та умов вчинення злочинів (аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушення, визначення заходів щодо їх усунення або мінімізації); розробка рекомендацій щодо запобігання злочинам (формування рекомендацій для органів державної влади, бізнесу, громадськості, підвищення рівня контролю, проведення просвітницької роботи, удосконалення законодавства); проведення профілактичних заходів (організація семінарів, тренінгів для правоохоронців, проведення інформаційних кампаній, розробка систем моніторингу та аналізу криміногенної обстановки); співпраця з іншими організаціями та установами (встановлення партнерських відносин з іншими суб'єктами (місцева влада, громадські організації, медіа), координація дій, обмін інформацією для ефективної профілактики злочинності).

Пропозиції щодо вдосконалення використання криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень у практику роботи правоохоронних органів України:

1. Забезпечення доступу слідчих до методик, методичних рекомендацій та посібників, що базуються на сучасних наукових досягненнях і практичному досвіді.

2. Впровадити спеціалізовані підрозділи для розслідування нових видів злочинів, забезпечивши їх необхідним обладнанням та програмним забезпеченням.

3. Інтеграція сучасних технологій у процес розслідування (забезпечити правоохоронні органи сучасними цифровими інструментами для збору, аналізу та зберігання доказів; впровадити системи аналізу даних та штучного інтелекту для автоматизації процесів розслідування та підвищення точності і швидкості обробки інформації); забезпечення ресурсами та обладнанням (забезпечити слідчі підрозділи необхідними ресурсами, технічними обладнанням та іншими засобами, необхідними для ефективного розслідування; встановити стабільне фінансування для постійного оновлення обладнання та технічної бази правоохоронних органів).

4. Підвищення кваліфікації слідчих та інших працівників правоохоронних органів (організувати регулярні навчальні семінари, тренінги та курси підвищення кваліфікації для слідчих з акцентом на використанні сучасних методик і технологій; впровадити програми обміну досвідом та стажування в міжнародних правоохоронних органах та наукових установах).

5. Активізація профілактичної роботи (розробити та впровадити комплексні профілактичні програми, спрямовані на запобігання злочинності та зниження рівня кримінальної активності; організувати інформаційні кампанії серед населення про правові наслідки вчинення злочинів та про методи захисту від правопорушень).

6. Забезпечення науково-методичної підтримки (сприяти проведенню наукових досліджень у сфері криміналістики та розробці нових методик розслідування; підтримувати співпрацю

з науковими установами та залучати вчених до розробки та вдосконалення криміналістичних методик).

7. Моніторинг та оцінка впроваджених заходів (встановити системи моніторингу та оцінки ефективності впроваджених заходів і методик, що дозволить своєчасно виявляти недоліки та вносити необхідні корективи; регулярно проводити аналіз результатів розслідувань для покращення методик та адаптації до нових викликів).

Належна реалізація цих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів, забезпеченню законності та справедливості у процесі розслідування, а також зниженню рівня злочинності в Україні.

Висновки. Рекомендовано структурно окрему криміналістичну методику кримінального правопорушення із урахуванням специфіки різних видів правопорушень, цифрових технологій (зокрема, штучного інтелекту), аналітичних інструментів, наявного наукового висновку [28, с. 259], складати із таких етапів та елементів:

1. Загальна частина:

1.1. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення;

1.2. Обставини, що підлягають встановленню;

1.3. Особливості виявлення ознак кримінального правопорушення та початку кримінального провадження;

2. Початковий етап розслідування:

2.1 Організація та планування розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінального провадження;

2.2. Типові слідчі ситуації (слідчі версії початкового етапу розслідування), тактика дій слідчого (забезпечувальні заходи, тактичні комплекси (тактичні комбінації і тактичні операції));

2.3. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

3.1 Наступний етап розслідування:

3.1 Організація та планування розслідування, взаємодія слідчого

з іншими суб'єктами кримінального провадження;

3.2. Типові слідчі ситуації (слідчі версії наступного етапу розслідування), тактика дій слідчого (забезпечувальні заходи, тактичні комплекси (тактичні комбінації і тактичні операції));

3.3. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

4. Тактика криміналістичної профілактики кримінального правопорушення.

У статті розглянута важливість і структура окремих криміналістичних методик розслідування кримінальних правопорушень. Постановка проблеми зосереджена на необхідності вдосконалення методик розслідування з урахуванням нових викликів і технологій, змін у законодавстві та специфіки кожного виду правопорушення. Мета статті полягає у дослідженні та аналізі структури криміналістичних методик, розробці рекомендацій щодо їх оптимізації та впровадження новітніх технологій, таких як цифрові інструменти (зокрема, штучний інтелект). Аналіз останніх досліджень показав, що сучасні наукові праці підкреслюють необхідність системного підходу до структури криміналістичної методики, проте вказують на потребу подальших досліджень та адаптацій для ефективного розслідування. Основний матеріал статті розкриває значення розуміння структури методик для забезпечення ефективності розслідування, універсальності, якості доказової бази, взаємодії між суб'єктами кримінального провадження, запобігання помилкам і порушенням, підвищення професійного рівня та впровадження інновацій. Пропозиції щодо впровадження результатів включають: забезпечення доступу

до сучасних методичних рекомендацій, створення спеціалізованих підрозділів, інтеграцію сучасних технологій, підвищення кваліфікації слідчих, активізацію профілактичної роботи, забезпечення науково-методичної підтримки, належне забезпечення ресурсами та обладнанням, а також моніторинг та оцінку впроваджених заходів. Рекомендовано структуру окремої криміналістичної методики розслідування будувати із таких етапів та елементів: 1. Загальна частина (криміналістична характеристика правопорушення; обставини, що підлягають встановленню; особливості виявлення ознак правопорушення та початку кримінального провадження); 2. Початковий етап розслідування (організація та планування розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінального провадження; типові слідчі ситуації, тактика дій слідчого; особливості проведення окремих слідчих дій); 3. Наступний етап розслідування (організація та планування розслідування, взаємодія слідчого з іншими суб'єктами кримінального провадження; типові слідчі ситуації, тактика дій слідчого; особливості проведення окремих слідчих дій); 4. Тактика криміналістичної профілактики правопорушення (виявлення причин та умов вчинення злочинів; розробка рекомендацій щодо запобігання злочинам; проведення профілактичних заходів; співпраця з іншими організаціями та установами). Впровадження цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів, забезпеченню законності та справедливості у процесі розслідування, а також зниженню рівня злочинності в Україні.

Ключові слова: методика, злочин, розслідування, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, криміналістика, право.

Vashchuk O. The structure of separate criminalistics methods of investigation of criminal offenses

The article examines the importance and structure of separate criminalistics methods of investigation of criminal offenses. The statement of the problem is focused on the need to improve investigation methods taking into account new challenges and technologies, changes in legislation and the specifics of each type of offense. The purpose of the article is to study and analyse the structure of forensic methods, develop recommendations for their optimization and the introduction of the latest technologies, such as digital tools (in particular, artificial intelligence). The analysis of recent studies has shown that modern scientific works emphasize the need for a systematic approach to the structure of separate criminalistics methods of investigation of criminal offenses, but indicate the need for further research and adaptations for effective investigation. The main material of the article reveals the importance of understanding the structure of separate criminalistics methods of investigation of criminal offenses, universality, quality of the evidence base, interaction between the subjects of criminal proceedings, prevention of errors and violations, improvement of professional level and introduction of innovations. Proposals for the implementation of the results include: providing access to modern methodological recommendations, creating specialized units, integrating modern technologies, improving the qualifications of investigators, intensifying preventive work, providing scientific and methodological support, providing adequate resources and equipment, as well as monitoring and evaluating the implemented measures. It is recommended to build the structure separate criminalistics methods of investigation of criminal offenses

from the following stages and elements: 1. General part (criminalistic characteristics of the offense; circumstances to be established; features of identifying signs of an offense and initiation of criminal proceedings); 2. The initial stage of the investigation (organization and planning of the investigation, the interaction of the investigator with other subjects of the criminal proceedings; typical investigative situations, tactics of the investigator's actions; peculiarities of conducting individual investigative actions); 3. The next stage of the investigation (organization and planning of the investigation, the interaction of the investigator with other subjects of criminal proceedings; typical investigative situations, tactics of the investigator's actions; peculiarities of conducting individual investigative actions); 4. Tactics of criminalistic crime prevention (identification of reasons and conditions for committing crimes; development of recommendations for crime prevention; implementation of preventive measures; cooperation with other organizations and institutions). The implementation of these recommendations will contribute to increasing the efficiency of the work of law enforcement agencies, ensuring legality and justice in the investigation process, as well as reducing the level of crime in Ukraine.

Key words: methods, crime, investigation, criminal offense, criminal proceedings, criminalistic, law.

Література

1. Гресь Ю. В. Сучасні тенденції криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. Наукові інновації та передові технології. № 4 (32). 2024. С. 375-385.
2. Тищенко В. В. Роль криміналістичної методики розслідування у формуванні доктрини криміналістики. Право України. № 8. 2021. С. 91-103.
3. Федосова О. В. Становлення та перспективи розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів. Нау-

ковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 46. С. 174–178.

4. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2021. 288 с.

5. Шевчук В. М. Актуальні проблеми криміналістичної методики: традиції, новації, перспективи досліджень. Порівняльно-аналітичне право. № 2. 2020. С. 181–186.

6. Черноус Ю. М., Дульський О. Л. Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні. New Ukrainian Law. № 4. 2023. С. 191–198

7. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. Право України. № 8. 2021. С. 12–27.

8. Щур Б. В., Косаняк С. С. Проблеми побудови класифікації криміналістичних методик. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. 5. С. 216–221.

9. Самойленко О. А. Значення початкового етапу розслідування злочинів в криміналістичних методиках (за матеріалами практики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі). Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) у 2 т. Одеса : ВД «Гельветика». 2019. Т. 2. С. 416–41.

10. Стеценко Ю. В. Ефективне досудове розслідування: зміст поняття. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 49. Том 2. 2018. С. 126–129.

11. Алексійчук В. І. Окрема криміналістична методика судового розгляду у кримінальному провадженні: сутність та завдання. Проблеми законності. 2015. № 130. С. 169–179.

12. Криміналістика: підручник : у 2 т. Т. 2. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право. 2019. 328 с.

13. Криміналістика. Академічний курс : підручник. Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. 2-ге вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер. 2018. 504 с.

14. Криміналістика : підручник. В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право. 2020. 752 с.

15. Криміналістика : підручник. Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, О. О. Подобний, В. В. Тищенко та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2017. 556 с.

16. Журавель В. А. Сучасні концепції формування окремих криміналістичних

методик розслідування злочинів. Вісн. Акад. прав. наук України. Харків : Право. 2007. Вип. 2 (49). С. 177–187.

17. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Х.: Видавнича агенція «Апостиль». 2012. 304 с.

18. Журавель В. А. Актуальні проблеми криміналістичної методики розслідування злочинів. Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. 2009. Вип. 100. С. 362–385.

19. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеська нац. юрид. акад. Одеса : Фенікс. 2007. 260 с.

20. Щур Б. В. Ознаки криміналістичної методики. Форум права. 2011. № 3. С. 899–903.

21. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Харків: Харків юрид. 2010. 320 с.

22. Пчеліна О. В. Криміналістична методика як особлива частина криміналістики. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 74. С. 396–401.

23. Степанюк Р. Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції України. Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. № 1 (12). С. 236–245.

24. Тищенко В. В. Виникнення, розвиток і сучасний стан криміналістичної методики розслідування. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Т. 19. С. 361–381.

25. Тищенко В. В. Сучасний стан і деякі проблеми розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2014. № 1. С. 170–180.

26. Тищенко В. В. Структура окремих криміналістичних методик. Криміналістика : підручник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2017. С. 352–361.

27. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики. Вісник Національної академії правових наук України. 2023. Том 30. № 3. С. 357–370.

28. Шевчук В. М. Структура окремої криміналістичної методики: сучасні наукові підходи та перспективи досліджень. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Т. 31 (70). № 4. 2020. С. 252–261.

29. Шепітько В. Ю. Проблеми типізації окремих криміналістичних методик. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : збірник наукових праць. 2017. Т. XIX. С. 445–451.

